

FOUCAULT'DA YÖNETİMSELLİK DÜŐÜNCESİ VE BİYOPOLİTİKA

Emre KAYA*

ÖZET

Siyaset bilimin en önemli nesnelereinden biri iktidardır. Siyaset biliminde iktidarın ne olduğu kadar ve hatta ondan daha da önemlisi bulunduğu stratejik düzlem ve ilişkiselliğinin anlaşılması, bu yönde gerçekleştirilecek çalışmanın metodolojisinin geliştirilmesi önemli sorunlardır. Bu noktada farklı bir bakış açısı geliştiren Foucault'nun iktidarı anlamak için gerçekleştirdiği çözümlemenin temelinde iktidar sorunsallaştırması yer almıştır. Onun felsefi arka planında yer alan iktidar ve özne ilişkiselliği ile 'bilgi'den farklı olarak 'bilme' olgusunu öne çıkarması, iktidar karşısında tarihsel boyutu içerisinde dönüşen özneyi anlamlandırabilmeyi ve iktidar ilişkilerini kendi stratejik düzlemi bağlamında ortaya koyabilmeyi olanaklı kılmıştır. Foucault, 1977-1978 yıllarında College de France'da verdiği derslerinde bu çözümlemeleri ile yeni bir literatüre kapı aralamış ve bu çözümlemeden bağımsız düşünölemeyecek 'biyopolitika' ve 'biyoiktidar' kavramlarını geliştirmiştir. Elbette Foucault'ya yöneltilen eleştiriler de iktidar çözümlemelerine çok yönlü bir yaklaşım geliştirilmesine imkan sağlamıştır. Çalışmada Foucault'nun kuramsal yönüne kısaca değinildikten sonra buna paralel olarak gerçekleştirdiği iktidar çözümlemelerine ve dolayısıyla iktidar dönüşümleri ile devleti aşkın yönüne ışık tutulmuştur. Biyopolitika kavramı ve Foucault'ya yöneltilen eleştiriler ayrı bölümler altında incelenmiştir. Bu çalışma ile Foucault'da yönetimsellik ve biyopolitika kavramlarına ilişkin dağınık halde bulunan literatürün sistemli bir analizi ile gerek araştırmacıların ve gerekse de yöneticilerin bu alana ilgilerinin çekilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetimsellik, Biyopolitika, Biyoiktidar, Foucault, İktidar Çözömlmesi

THE IDEA OF GOVERNMENTALITY AND BIOPOLITICS AT FOUCAULT

ABSTRACT

One of the most important objects of political science is power. In political science, understanding the strategic plane and relationality of power and developing the methodology of the study to be carried out in this direction are important problems. At this point, Foucault, who developed a different perspective, based his analysis to understand power on the problematization of power. The relationality of power and subject in his philosophical background and the fact that he emphasized the phenomenon of 'knowing' as distinct from 'knowledge' made it possible to make sense of the subject transformed in its historical dimension in the face of power and to reveal power relations in the context of its own strategic plane. In his lectures at the College de France in 1977-1978, Foucault opened the door to a new literature with these analyses and developed the concepts of 'biopolitics' and 'biopower', which cannot be considered independent of this analysis. Of course, the criticisms against Foucault have also enabled the development of a multifaceted approach to the analysis of power. In this study, after briefly touching upon Foucault's theoretical aspects, his parallel analysis of power and thus his transcendental aspect of power transformations and the state are shed light on. The concept of biopolitics and the criticisms against Foucault are analyzed under separate chapters. With this study, it is aimed to attract the attention of both researchers and administrators to this field through a systematic analysis of the scattered literature on the concepts of governmentality and biopolitics in Foucault.

Keywords: Governmentality, Biopolitics, Biopower, Foucault, Power Analysis

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, emrekaya2@ogr.iu.edu.tr,

1. GİRİŞ

Gerek birey düzeyinde gerekse de aile, toplum veya devlet düzeyinde güvenlik en önemli ihtiyaçlar arasında gösterilmiŐtir. Kaldı ki düşünürlerin devlet kuramsallaŐtırmaları her zaman güvenlik sorunsalını temele alarak inşa edilmiŐtir. Bunu kabaca Hobbes'ta bireylerin güvenlik kaygısı ile bazı haklarından feragat ederek daha üst düzeyde bir kuruma sözleşme ile devri olarak görürken, Machievelli'de prens-halk veya prens-diğer prenslikler düzleminde prensin/prenslığın güvenliği olarak görürüz. Foucault, 1977-1978 yıllarında College de France'da verdiği derslerinde güvenlik olgusuna kuramsal bir temel inşa etmek iddiasında olmaksızın bu olguyu sorunsallaŐtırarak bir iktidar çözümlemesine girişir (Foucault, 2013: 6).

Foucault'nun güvenlik sorunsallaştırması ekseninde geliŐtirdiđi iktidar çözümlemesi ve güvenlik teknolojilerinin arkaik yönüne yaptığı açılımlar tarihsel bağlamda iktidar uygulamalarının analitik arka planını oluŐturma noktasında mihengi taşı oluŐturmuŐtur. Foucault'da bir iktidarın nasıl hareket etmesi gerektiği, hangi uygulamaları hayata geçirmesi gerektiği gibi olması gerekene yapılan atıflar veya 16. yüzyıldan önce çokça kaleme alınmıŐ hükümlara tavsiye niteliği taşıyan metinlere benzerlikler görülemez. Onun iktidar çözümlenmesi tarihsel bir arkeolojik kazı gibi iktidarların antik dönemden 20. yüzyıla kadar neler yaptıkları ve bunları niçin yaptıkları üzerine gider. Bir başka ifadeyle iktidar uygulamalarının tarihsel ve felsefi düzeyde arka planlarını anlamaya ve bunları tutarlı hale getirmeye çalıŐır. Bazı yazarlar çözümlenmesi ışığında, ölümünden sonra 21. yüzyılda analize tabi tuttuğu güvenlik düzeneklerinin iktidar uygulamalarında yer aldığını belirtmektedir (Dillion ve Lobo-Guerrero, 2008: 267-268).

Foucault'nun ortaya koyduğu iktidar çözümlenmesi, biyopolitika ve nüfus sorunsallaştırması yönetsellik ekseninde gerek yöneltlen eleştiriler gerekse de sunulan katkılar ile oldukça zengin bir literatüre kapı aralamıŐtır. Bu çalışmada Foucault'nun College de France'da 1977-1978 yıllarında verdiği derslerin basılı hale getirildiği ve 2013 yılında Türkçe'ye kazandırılan "Güvenlik, Toprak ve Nüfus" başlıklı eserinden hareketle iktidar çözümlenmesi ve biyopolitikanın çerçevesi anlaŐılmaya çalıŐılmıŐ, onun felsefi arka planındaki iz düşümleri araŐtırılmıŐ, ilgili literatürdeki eleŐtirel yaklaŐımlar çalıŐmaya dahil edilerek çok yönlü bir bakış açısı ortaya konulmaya çalıŐılmıŐtır. Çalışmanın amacı Foucault'da iktidar çözümlenmesine ve biyopolitika kavramına ilgili literatür çerçevesinde çok yönlü bir bakış sunabilmektir. Çalışma ile Foucault'da iktidar çözümlenmesi ve biyopolitika kavramına ilişkin dağınık halde bulunan literatürün sistemli bir analizi ile gerek araŐtırmacıların ve gerekse de yöneticilerin bu alana dikkatlerinin çekilmesi umulmaktadır.

2. FOUCAULT'DA FELSEFİ ARKA PLAN

Foucault'nun iktidar çözümlenmesinin merkezinde yer alan özne ve bilgi iliŐkiselliđidir. Onun anlayışında bilgi baŐkalarının üzerine yüklenen ve belirli noktalarda onu dönüŐtüren ve onu tanımlayan bir olgudur. Yine özne tarihsel süreç içerisinde, iktidar tarafından ve toplumsal iliŐkiler tarafından Őekillendirilir (Çelebi, 2013: 513). Şu halde Foucault'da farklı tarihsel dönem ve toplumsal iliŐkiler altında iktidar karşısında farklı öznelerin bulunduğunu ve öznenin statik değil dinamik bir nitelik arz ettiğini yani dönüŐtüđünü belirtebiliriz. Bu dönüŐümün nasıl gerçekteŐtiđi sorusunun cevabını da yine onun kendi sisteminde bulmaktayız. Ona göre özne, bilgi-iktidar ilişkisinin ortasında yer almaktadır. Bilgi iktidara ve iktidar da bilgiye sürekli olarak eklenmektedir. İktidarın ancak özgür bireylere uygulanabileceğini belirten Foucault bu noktada iktidar nezdinde araŐsallaŐtırılan bilginin özneyi tanımladığını, ona yükümlülükler getirdiğini ve özneyi sınırlayarak özgürlüğünü kısıtladığını, onu düzene sokmaya ve disipline etmeye yönelik bir kip haline geldiğini ileri sürmektedir (Çelebi, 2013: 512-513).

Foucault'nun 'bilgi'yi 'bilme'den ayırdığı görülmektedir: Derinlikli, teorik ve homojen olan ve ancak arkeolojik çözümleme yoluyla elde edilen bilgi(savoir) ile yeterince derinliği olmayan, daha çok uygulamalı olanla ilgili ve heterojen olan dolayısıyla ancak soykütüksel çözümleme yoluyla elde edilebilen bilme(connaissance). Foucault'nun iktidar çözümlemesinin kuramsal arka planında 'bilgi'yi mi yoksa 'bilme'yi mi kullandığı ile ilgili farklı görüşler olmakla birlikte daha çok 'bilme'yi kullandığı öne sürülmektedir (Urhan, 2007: 101-102).

Soykütüğü kavramını düşünce tarihi alanında ilk kez kullanan Nietzsche'dir. Foucault'nun alıp kullandığı bu kavram onda tarihsel olayları tüm boyutları ile ele alarak anlama çabasına işaret eder. Şöyle ki pozitivist bilimin tarihine kazandırdığı disipliner bilgi belirli bir hiyerarşi altında ve ancak belirli kuralları gerçekleştirdikten sonra sunulabilen veya kabul edilebilen bilgidir. Oysaki soykütüksel çalışma ile ortaya konulan bilme, bunun tam karşısında ancak belirli şartlar altında gerçekleşebilen, kendini meşrulaştırma çabasından ve öznen soyutlayan, tarihsel süreç içerisinde kendi şartları bağlamında ortaya konulabilen bilmedir. Kendi dönemi ve şartları bağlamında kendisine iktidarın yüklediği bilgi bağlamında tanımlanabilen ve dönüşen özneyi dışlayarak soykütüksel çalışma ile iktidar çözümlemesinin yapılabilmesi mümkün görünmektedir (Urhan, 2007: 100-101).

İktidarın çözümlemesinde kullanılacak soykütüksel sorgulamanın nesnesi hakikat olacaktır. Peki hakikatten ne anlaşılması gerekecektir? Foucault'ya göre hakikat toplumlarda her an üretilebilen etkilere işaret eder. Bu etkilerin iktidardan bağımsız olduğu düşünülemez. Bu alanın anlaşılmasının güçlüğüne işaret eden Foucault, bilgi ile iktidar ve hakikat ile iktidar arasındaki ilişkileri ya da ara katmanlarını oluşturan nesnelere kavranabilmesinin zor olduğunu, bu noktada kendisini bir 'kör empirist' olarak tanımladığını ifade eder. Yine iktidardan anlaşılması gereken bir yapı ya da devlet iktidarından ziyade bilgi/iktidar ilişkilerinin yer aldığı bir stratejik düzlem olduğu belirtilmektedir. Burada iktidardan farklı olarak hakikatten günümüz toplumlarının her an yeniden ürettikleri hakikatin değil de kendi çalışmalarının kurgusu yoluyla erişilmesi gereken hakikatten bahsedilmektedir. Bir diğer ifadeyle hakikatten bir tür genel bir normu ya da bir dizi önermeyi değil de doğru kabul edilebilecek ifadeleri her an ve herkesin dile getirmesini sağlayan bir prosedürler bütünü anlaşılmalıdır. Hakikat etkilerinin var olduğu alanlar ise matematik (mutlak) ya da deneysel bilimler(değişken) gibi bilimsel alanlardır. Ancak etki alanları bunlarla sınırlı değildir. Foucault bir söyleşisinde radyo veya televizyon spikerinin duyurduğu bir bilginin gerçek olsun ya da olmasın binlerce kişinin zihninde bir hakikat olarak yer alacağını belirtmiştir (Urhan, 2007: 106-107).

Muhakkak ki Foucault'nun felsefi arka planının derinliği ve yıllar içinde yazdığı eserlerdeki felsefi geçiş burada belirtilen ile sınırlı değildir. Zaten bu çalışmanın amacı Foucault'nun felsefesini tüm yönleriyle ortaya koymak da değildir. Bu bölümde sadece devam edecek bölümlerde aktarılacak soykütüksel sorgulamanın ve iktidar çözümlemesinin Foucault düşüncesinden hareketle felsefi arka planının kısa bir betimlemesi ile yetinilmiştir.

3. FOUCAULT'DA İKTİDAR ÇÖZÜMLEMELERİ

Yukarıda kısaca değinilen düşünsel arka plan temelinde ve tarihsel süreç içerisinde yaşanan dönüşümleri soykütüksel sorgulamaya tabi tutan Foucault, Collège de France derslerinde dört farklı çözümlemeye ulaşmıştır. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bunların her biri birbirinden tamamen kopuk veya kronolojik olarak ardıl değildir. Gerek içerikleri ve gerekse de tarihsel olarak birbirlerini belirli noktalarda kapsayan çözümlemelerdir.

3.1. PASTORAL İKTİDAR VE ANTİK DÖNEM YAKLAŞIMLARI

Yönetmek kavramının 16. ve 17. yüzyıllarda kazandığı devletçi/politik anlam öncesinde 13-14-15. yüzyıllarda çok çeşitli anlamları vardı. Yönlendirmek, ilerletmek gibi fiziksel/mekansal bir anlamın dışında bir yol izlemek ya da birine bir yol izletmek gibi anlamları vardı. Bunun dışında geçim sağlamak ya da bir ailenin veya toplumun geçimini sağlamak gibi anlamları da vardı. Foucault'ya göre insanları yönetmek anlamında yönetme fikri kesinlikle Yunanlılara ait bir fikir değildir. Elbette antik döneme ait metinlerde kralın bir gemiyi idare eden dümenci olduğu metaforu kullanılmıştır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus burada şehiri yöneten hükümdarın gemisini idare eden dümenciye benzetilmesidir. Yani insanların yönetiminden ziyade nesnelere yönetimi söz konusudur. İnsanların yönetimine ilişkin çoban metaforu nezdinde daha çok Doğu Akdeniz uygarlıklarında karşılaşılmaktadır. Mısır, Asur ve Mezopotamya uygarlıkları ile ve belki de en çok İbraniler'de Tanrı'nın, şefin, onun sürüsü olan insanlara çobanlık yapması, onları kötülüklerden koruması, sürüsünü en iyi beslenebileceği verimli otlaklara yönlendirmesi söz konusudur. Çoban her bir koyunu ile tek tek ilgilenir. Bir tanesini dahi ardında bırakmaz. Burada şefin erdemi söz konusudur. Sürüsü için gerektiğinde kendini feda edebilir. Sürü çok önemlidir ancak her bir koyunda kendi nezdinde sürü kadar önemlidir. Gerektiğinde bir koyun için çoban kendisi dahil tüm sürüyü feda edebilir. Burada ortaya çıkan ve dini metinlerde de ifadesini bulan çoban paradoksu ile karşılaşırız. Sonuç olarak, bir koyun için kendisinden ve sürüsünden vazgeçmeyen bir çobanın iyi çoban olamayacağı vurgulanır. Foucault, kısaca özetlediğimiz çoban metaforundan pastoral iktidar çözümlemesi yapar ve niteliklerini şu şekilde sıralar (Foucault, 2004: 109-117):

- Pastoral iktidar belirli bir toprak üzerinde uygulanmamaktadır. İbrani Tanrısı gezen bir tanrıdır. Çoban da onun görevlisi/gölgesi olarak sürüsüne onun adına hükmeder. Dolayısıyla sürüsünü karnını doyurabileceği, kendini güvende hissedeceği yerlere götürür. Oysa Antik Yunan'da hükümler belirli bir şehir üzerinde ve dolayısıyla toprak parçası üzerinde iktidar uygular. Onların tanrısı surlar ardında yükselir. Önemli olan şehrin savunulmasıdır. Bu uğurda bireyler feda edilebilir görünmektedir.
- Pastoral iktidar özünde hayırseverdir. Onda ihtişama yer verilmez. Daha ziyade sürüsüne iyi baktığında ve her birinin dertleriyle ilgilenip bakım görevini yerine getirdiğinde iyi hükümler olarak addedilecektir. Karşıt olarak Yunan ve Hristiyanlık öncesi Roma düşüncesinde iktidar ihtişamı betimleyen sembollerle çevrilmeli diğer krallıklara diz çöktürüp onları esir edebilmeli ve yeni toprakları fethedebilmelidir.

Foucault Yunan düşüncesinde çoban-sürü ilişkilerine Platon'un 'Kritias', 'Devlet', 'Yasalar' ve 'Devlet Adamı' metinlerinde rastlandığını belirtir. Foucault yaptığı çözümlemede Platon'da politikacının bir çoban olamayacağından, zira her koyunla ilgilenmesinin mümkün olmadığından bahseder. Burada politikacı artık dokumacıdır. Dokumacının işini iyi yapabilmesi için yünün kırılmış, düzeneğin kurulmuş, ipin eğrilmiş olması gibi diğer düzenleme işlerinin önceden yapılmış olması gerektir. Burada aslında birden çok öncül pastör vardır. Politikacının işini iyi yapabilmesi için bireyleri sağlıklı tutan doktora, onları eğiten öğretmene vs. ihtiyaç vardır. Foucault Antik Yunan düşüncesinde politikacıyı bir 'çoban' değil, bir 'dokumacı' olarak görmektedir (Foucault, 2004: 129-130).

Pastoral iktidar fikri Batı dünyasına Hristiyan Kilisesi ile gelmiştir. Hristiyan Kilisesi kendi iktidarını bedenler üzerinde kabul ettirmek için antik dönem pastorallığını dönüştürerek uygulamıştır. Pastorallığın dört ilkesi olan "selamet", "yasa", "hakikat" ve "vicdan idaresi" farklılaşarak Hristiyan Kilisesinin iktidarı ile Batı'ya taşınmıştır. Antik Yunan'da isteğe bağlı ve

ücretli olan belirli konulara yönelik olarak gerçekleştirilen “vicdan idaresi” ise Kilise iktidarında kapsamı genişlemiş ve her birey için zorunlu hale gelmiştir. Artık her bireyin bir pastörü ve ona sorgulamasız itaati gelişir. Foucault'ya göre bu Batı dünyasının bireyi modern öznelendirme sürecinin başlangıcı ve yönetimselliğin tipik öncülü olduğunu vurgular (Gölbaşı, 2015: 333-334).

3.2. HÜKÜMRANLIK İKTİDARI: TUTUM İSYANLARI VE DEVLET AKLI

Foucault ruhların pastoral idaresinden insanların politik yönetimine geçişte nedensellik noktasında tutum isyanlarının önemli bir yer tuttuğunu belirtmektedir. Tutum isyanları olarak isimlendirdiği fenomene Foucault, Protestan hareketinin gelişiminin yanı sıra farklı amaç ve saikleri olan, örneğin 17. yüzyıldaki İngiliz Devrimi ve Fransız Devrimi gibi devrimci süreçleri de dahil etmiştir. Aslında Foucault 16. yüzyılda dini pastorallığın ortadan kalkmadığını gerek reform ve gerekse de karşı-reform hareketi ile pastorallığın güç kazandığını, sadece ruhların yönetimini değil ve fakat aynı zamanda dünyevi (çocukların eğitimi, temizlik, maddi yaşam gibi) konuları da pastoral iktidar üstlenmiştir. Ancak tutum isyanları diğer taraftan da kendimi nasıl yönlendireceğim, çocuklarımı nasıl yönlendireceğim, ailemi nasıl yönlendirmeliyim gibi Antik Dönem'de bulunan ancak bütün bir Orta Çağ boyunca kaybolmuş soruları tekrar gündeme getirir. Fakat bu yeni dönemde ortaya çıkan felsefi pratik biçimler dönüşüme uğramıştır. Bu sorular yeni toplumsal şartlar ekseninde otoritelerle, ağayla, başkalarıyla ilişkilerde selamete ermek için kendime hangi kuralları koymalıyım, ruhumu selamete ve hakikate erdirmek için kendime hangi kuralları koymalıyım? Bu yeniden ortaya çıkan sorunsallaştırma kendini din/kilise ekseninde dışarıda konumlandırmıştı. Bu sorunsallaştırma kilise dışında iktidara yeni yükümlülükler getirmişti. O aşamada henüz politik ayrımı yapılamasa da kiliseden ve bireyden ayrı kamusal prosedürlerin oluşturulmaya başlandığı görülmektedir. Yani 16. yüzyılla birlikte artık pastoral bir yönlendirme dışında idareler ve yönetimler de söz konusu olmaktaydı (Foucault, 2004: 202-203).

Kilisenin pastoral iktidar anlayışında dünya insanlar selamete ersin diye yapılmıştır. Diğer bir ifadeyle bu dünya insanın yaşaması için yapılmamıştır. Bu dünya ereksel nedenler dünyasıdır. Pastoral iktidarın bireysel yönü göz önüne alındığında Tanrı ne zaman özel bir sebep için dünyaya/doğaya müdahale etse mucizeler ve doğaüstü görünümle bunu ortaya koyuyordu. Diğer taraftan da dünya belirli analogiler ile keşfedilmesi gereken hakikatleri olan bir kitaptır. İşte 1580-1650 yılları arasında pastoral yönetimde ortaya çıkan bu devlet ve dünya açısından kopuş söz konusu oldu. Artık bir tarafta sadece belirli ilkeler (sabiteler) çerçevesinde hareket eden bir akıl tarafından hükmedilebilecek bir doğa ve yeni yükümlülüklerle yönetecek olan hükümranın yönetim akli söz konusudur. Yani doğanın ilkeleri ve devlet akli (Foucault, 2004: 206-209).

Artık devlet aklında pastoral iktidarda olduğu gibi bireylerin selameti yoktur. Devlet aklının ereği gene devlettir. Devlet uğruna bireyler kendini feda etmelidir. Devlet akli yasalara göre düzenlenen değil yasaları kendine uyduran bir fenomendir. Bu şekilde devlet suçları, darbeler veya şiddet meşrulaştırılabilir. 17. yüzyıl devlet aklında hakikat artık yasalar değil devletin bekasına olanak tanıyan şeyleri bilmektir. Zira darbenin önlenemesinin yolu ekonomiden ve halkın kanaatlerinin değiştirilmesinden geçer. Bunun bilgisi ise istatistik ve nüfusa ait verilerdir. Bu noktada da idari aygıt, gizlilik ve nüfus öğeleri ortaya çıkar. Botero ve Plazzo gibi 16. yüzyıl yazarlarının devlet akli yaklaşımları devleti devrimlere karşı her ne pahasına olursa olsun korumaktı, oysaki Platon'da devlet akli yasalar ve erdemli yargıçlardı (Gölbaşı, 2015: 334-335).

3.3. DİSİPLİNER UYGULAMALAR (POLİS YAKLAŞIMI)

Kendi kendine ereksel devlet aklı denklemi çerçevesinde artık özneleşmiş bireylerin devletin gücüne yapabilecekleri katkılar farklı bir yönetim tenkolojisi ile düzenlenmeye başlamıştır: Polis 17. ve 18. yüzyıllarda iktidar artık hukuksal özne olarak bireylerle aynı zamanda ticaret yapan ve çalışan canlı varlıklar olarak ilgilenmeye başlar. Foucault bugün anlaşılan anlamda bir kurum olarak değil, polisin bunun çok daha ötesinde, bireylerin dünya için çok daha faydalı olacak şekilde yönetilmesini sağlayan tekniklerin toplamına işaret ettiğini belirtiyordu. Foucault, bu yönetim teknolojisinin izlerinin üç farklı biçimde sürülebileceğini ortaya koyar (Yandaş, 2010: 82-88):

- Louis Turquet de Mayerne'in düşüncesinde ortaya çıkan ütopyik yaklaşımına Foucault dikkat çeker. Burada polis teknikleri bireysel yaşamdaki tüm alana yayılır. Her ayrıntıyla ilgilenir. Şöyle ki; bireylerin kilise faaliyetlerinin izlenmesi, mal ve hizmetlerin dolaşımı, yoksullar, yollar, eğitim, din, eğitim, ticari ve sanatsal faaliyetler vs. yani özne olarak bireye ve bireyler arası alana ve hatta birey-iktidar arasındaki tüm alanlara içkin olan her konu ile kamu ilgilenmelidir. Bir başka ifadeyle polis, sivil hayatın sürdürülmesi için gerekli olan her şeye gönderme yapar ve toplumsal hayatın bulunduğu tüm alanlarda yer alır.
- Bir diğer biçimiyle polis, N. De Lamare'de karşımıza çıkar. Mayerne'in ütopyasında olduğu gibi polis dolaysız vergiler, ordu ve adalet dışında her alanda bulunmalıdır. Buna ek olarak Lamare'da insan mutluluğu da siyasi bir nesne olarak karşımıza çıkmaktadır. Mutluluğun en büyük göstergesi ise toplumsal refahıdır. Bu noktada polis, idari düzenlemeleri bir alet çantası gibi kullanarak aksayan noktalarda müdahalede bulunacaktır. Bu noktada polis istatistiği de mümkün kılar. Tersinden düşünüldüğünde ise istatistik olmaksızın polis teknolojilerinin kullanılması da söz konusu olmayacaktır. Nüfus artık istatistiksel anlamda siyasi nesne olarak değerlendirilmektedir. Örnek olarak vermek gerekirse kürtaj, intihar ve çocukların öldürülmesi gibi yasaklar etik ve ahlak zemininden ziyade istatistiksel anlamda nüfus kaybına ve devlet gücünde azalmaya sebep olması nedeniyle konulmaktadır.
- Foucault özellikle Otuz Yıl Savaşları sonunda devlet aklının ve Machiavelle'in sınırlarının aşılması devlet kuvvetlerinin hesaplanmasına olanak veren polis biliminin(Polizeiwissenschaft) Almanya'da gelişmesini öne sürer. Bu akademik anlayış polisin, kameralizm ve polis biliminin yükselişinin bir parçası olduğunu ileri sürer. Kameralizm dönemin mutlakiyetçi eğilimlerinin merkezileşmesine bir dizi referans getirir. Bunların gerçekleştirilmesini mümkün kılacak yasa ve düzenlemeleri oluşturur. Bu düzenlemeler aynı kaygıları bünyesinde bulunduran polis biliminin yükselişini sağlar. Foucault bu noktada Von Justi'nin argümanını ele alır. Von Justi'nin "Polisin Genel Bilgileri" başlığını taşıyan eserinde siyaset (die Politik) ile polis (die Polizei) kavramlarını ayırır. Siyaset devletin içerde ve dışarda düşmanlarına karşı savaşmasını gerektiren olumsuz görevine işaret ederken, polis kavramı ise özellikli ve sürekli müdahaleler ile toplumun ve devletin gücünü temin eden olumlu görevine işaret etmektedir.

Foucault'da artık polis yoluyla kentlerin güvenliği ve buna paralel olarak sürekli diplomasi ile uyum gösterecek bir düzenli ordu ile devlet aklının öngördüğü üzere devlet kendisini gerçekleştirecek ve geliştirecekti. Burada en önemli husus devletin güçlerinin hesaplanması ve nüfusun düzenlenmesi, nüfusun üretim kapasitesinin geliştirilmesiydi. Böylelikle istatistik önem kazanmaktaydı. Merkantalizm artık devletlerde güçlü bir merkezileşme öngörürken diğer taraftan

da polis, devleti ekonomik rekabette var olabilmek için nüfusun üretici gücünü arttıracak araçlara ihtiyaç duymaktaydı. Foucault'ya göre bu “ekonomi-politik”in doğuşuydu (Baştürk, 2012: 72-73).

3.4. GÜVENLİK DÜZENEKLERİ

Ekonomi-politiğin kendisini bir hakikat olarak ortaya koyması ve yönetim prosedürlerini de kendi istenci çerçevesinde şekillendirmesinin sonucu olarak yönetimin sınırlandırılması gündeme gelmiştir. Bu bağlamda piyasanın hareket serbestisi içinde olmasının ön koşulu olarak yönetimin müdahalesizliği gündeme gelirken bundaki amaç yönetimin “iyi” olması değil, serbest piyasa mekanizması açısından “doğru” olanın bu olmasıdır. Artık gündeme yeni bir yönetim sanatı gelmelidir (Baştürk, 2012: 73).

Foucault'da bedenle yaşam arasındaki ilişkiyi nesne olarak alan biyopolitikada yaşam ve bedenin birbirinden ayrılmasını sağlayan iktidar biyo-iktidardır. Biyopolitikanın başlangıcında yaşayan canlılar olarak beden öznesine odaklanan ve onun üretim gücünü arttırmayı hedefine alan disiplinler mekanizmalar artık bir dönüşüme uğrayacak ve güvenlik teknolojileri araçsallığında Foucault'nun adını biyo-iktidar olarak verdiği yeni bir iktidar anlayışına bırakacaktır. Güvenlik teknolojileri ile anlaşılması gereken tüm nüfusun üretkenliğinin artırılması için özne olan her bedene yönelik uygulamalar yerine nüfus sorunsallaştırmasına gidilir. Burada istatistik ve toplumsal/dönemsel şartlar özelinde denge durumunu koruyacak mekanizmalar gelişecektir. Artık nüfus, fiyat gibi biyo-iktidarın nesnelere kendi doğal durumlarında denge unsuru içinde görülecek ve dengeden yaşanabilecek sapmalar bağlı buldukları şartlara yapılacak müdahaleler veya farklı biyopolitika nesnelere ile arasındaki ilişkilere istinaden yapılacak düzenlemeler ile normalleşmesi sağlanacaktır. Farklı bir deyişle artık nüfusun her bir bireyi politik nesne olmaktan uzaklaşmış, nüfus canlı tek bir beden gibi kendi doğal ortamında yaşayan bir politik nesne olmuştur (Baştürk, 2017: 11). Artık bu tek beden rahatsızlandığında ona yönelik müdahaleler ile normalleşme sağlanacaktır. Bu uğurda bireylerin istatistiksel normallik oranında ölmesi gözden çıkarılabilecektir. Buna bir diğer örnek fiyat mekanizması üzerinden verilebilir. Fiyat da tıpkı nüfus gibi kendi doğal ortamı içerisinde bağlı bulunduğu şartlarda belirlenmektedir. Burada fiyatın olağan dengesinden aşırı uzaklaşması durumunda iktidar doğrudan fiyata müdahale etmek yerine bazı uygulamalar ile (durumuna göre ihracatın ya da ithalatın teşviki, toprak düzenlemeleri, teşvikler gibi) ilişkiselliğe bazı müdahalelerde bulunarak dengelyi sağlayabilecektir.

4. FOUCAULT'DA GÜVENLİK DÜZENEKLERİ PARALELİNDE DEVLETLER SİSTEMİ ANLAYIŞLARI

Foucault'nun iktidar çözümlemesini ve karşısına koyduğu özneleri incelediğimizde, çalışmanın ilk bölümünde de belirtildiği üzere statik bir özne olgusunun olmadığını ve ikinci bölümde kendi tarihsel ve spesifik şartları altında öznenin dönüşüme uğradığını gördük. Özne dönüşüme uğrarken iktidar ilişkisinin diğer tarafında yer alan iktidarın/hükümrânın nitelik itibarıyla sabit bir hegemon güç olduğunu söylemek güçtür. İktidar da dönüşen özne ve özne ile kurulan ilişkisellik bağlamında dönüşümler geçirmiş ve uluslararası sistem de bu değişimden bağımsız kalmamıştır. Bu bölümde kısaca anılan ilişkisellik bağlamında dönüşen iktidarlara değinilecektir.

4.1. ERDEMLİ DEVLET/HÜKÜMRAN

Özellikle pastoral iktidar çözümlemelerinde iktidarı antik dönemde doğuda yer aldığı haliyle çoban metaforunda görmekteyiz. Yukarıda da izah edildiği üzere çobanın erdemli olması beklenir. Bu metaforda çoban hayırsever ve yardımsever olmalı ve her koyunuyla birebir

ilgilenmelidir. Çobanlığın başarılı olup olmadığı veya sürünün selameti koyunların tek tek selametine dolayısıyla çobanın her bir koyuna gösterdiği ihtimama/bakıma bağlıdır.

Pastoral iktidar çözümlemesinde karşımıza çıkan hükümler özellikle Mezopotamya uygarlıklarında Tarnrı'nın sürüsünü güden çobandı. Örneğin Firavun taç giyme ritüelinde çoban nişanı alırdı. Eline çoban değneği verilir ve onun insanların çobanı olduğu ilan edilirdi. Foucault'da kral Çoban (Tanrı) ve sürüsü arasında pastoral ilişki içerisinde yer alırdı. Sürüsünü teslim alan çobanın onu en iyi otlaklarda besleyip, kurtlara karşı koruyup günün sonunda sürü sahibine eksiksiz teslim edebilmesi gerekecektir. İbraniler'de daha yoğun olan pastoral iktidarın bir erdeme kendi içinde bir iyiliğe, Yunan tanrılarından farklı olarak ihtişamdan ziyade özveriye dayandığını ve nihayet belirli bir toprak parçasından ziyade bireyselleştici ve insanlar üzerine uygulanan bir iktidar olduğunu görüyoruz. Bunun doğal sonucu bu iktidar hareket halinde bir iktidar olup hep daha iyi geçim sağlamak üzere hareket halinde olan insanlar üzerinde uygulanmıştır. Bu iktidarda hükümler hiç bir bireyden vazgeçemez ve hepsi ile ilgilenmeli ve böylelikle 'iyi' bir hükümdar olmalıdır (Foucault, 2004: 110-116).

4.2. TEOLOJİK EVRENSEL EREKLİ DEVLET

Foucault'ya göre pastoral iktidarın antik dönem doğu uygarlıklarından alınarak Batı dünyasına bireyselleştirici özelliğini geliştirerek aktarılmasında etkin olan kurum Hristiyan Kilisesiydi. Özellikle Hristiyanlık inanisında tüm bireyler gerek vicdan idaresi ve gerekse de selamete ermek noktasında rehberlere uymalıydı. Pastorallik özellikle manastır hayatında ve Kilise iktidarı vasıtasıyla ruhlar üzerinde uygulanmaktaydı. Bireylerin selamete ermesi ve sonunda İsa'nın dönüşünü bildiren imparatorluk, dolayısıyla zaman anlamında sınırlı bir imparatorluk. İşte Orta Çağ'a damga vuran iktidar anlayışında bu tema vardı (Foucault, 2004: 226).

Foucault'nun bu iktidar çözümlemesinde işaret ettiği imparatorluk Roma'dır. Foucault Roma İmparatorluğu'nun bitişine net bir tarih verilmek istenirse buna Otuz Yıl Savaşları'nın sonunda imzalanan Westphalia anlaşmasının imzalandığı tarih olan 1648 yılının verilmesi gerektiğini belirtir (Foucault, 2004: 252). Bu tarihe kadar olan süreçte iktidar araçları özellikle bireylerin hem bu dünyada hem de diğer dünyada selametine ulaşması amaçlı pastoral ve sınırlı bir zamana hizmet etmekteydi ve bu devletin dini erekler ile –özellikle de Kilise iktidarı ile- gerçekleştirilmesi öngörülmekteydi. 1648 yılına kadar olan süreçte Avrupa'da devletlerarası arenada bilinçli bir denge kurulmamıştı.

4.3. POLİS UYGULAMALARININ DEVLETİ AŞKIN YÖNÜ- WESTPHALIA SİSTEMİ

Modern öncesi feodal toplumlarda şiddetin önemli bir iktidar meşrulaştırma aracı olduğuna işaret eden Foucault, özellikle cezalandırmanın kan dökülerek ve teatral haliyle diğer insanlara izlettirilmek yoluyla araçsallaştığını belirtmektedir. Foucault bu durumu "mülkiyetin şiddetle intikali" olarak betimler. Feodal iktidarlar göstergeler ve el koyma yoluyla etkilerini koruyorlardı. Ritüeller, törenler, sadakat yeminleri vs. feodal iktidarlarda önemli göstergeler olurken, vergiler, yağma, savaş gibi araçlar da önemli el koyma unsurlarıydı. 17. ve 18. yüzyıllardan itibaren iktidarlar giderek üretim ve toplumsal hizmet yoluyla iktidarlarını kurmaya ve geliştirmeye başladılar. Özellikle şiddet zemin altına indi. Artık iktidar cezalarda kapatma ile ıslah edici bir rol üstlenmeye başladı. Sadece suçlular açısından değil, işsizler, serseriler, hastalar gibi toplumsal bedenin etkin üretim gücünü zayıflatan kesimlerin ıslah/tedavi(disipline) edilerek toplumsal üretimin artırılması yani ekonomi-politik erekler gündemdeydi. Siyasal bağlamda liberalizm ve üretim bağlamında kapitalizm iktidarın polis uygulamaları ile toplumun geneline yayıldı. Bu yeni

iktidarda artık özne bireylerin dışına çıktı. Zira iktidar bilgisini artık tek tek bireylerde değil onların araçsallığında buldu (Özdemir, 2021: 121-124).

Foucault, uluslararası zeminde sınırlı zamanlı imparatorluk iktidarından sınırsız zamanlı ulus devletler iktidarlarına doğru mesafe kat edilmesinin polis uygulamaları ve ekonomi-politiken bağımsız düşünülemediğini öne sürmektedir. İktidarın üretim kapasitesini ve devlet güçlerini arttıracak disipline edici araçlar aynı zamanda uluslararası zemindeki diğer devletlerden de geri kalınmaması açısından da bir zorunluluk halini almıştır. Artık polis uygulamalarının özne açısından olmasa da sebep ve sonuç açısından devleti aşkın yönü bulunmaktadır. Otuz Yıl Savaşları sonunda 1648 yılında Avrupa Devletleri arasında imzalanan anlaşma ile kurulan Westphalia Sistemi (Westphalia Sistemi hk ayrıntılı bilgi için bkz; Kılıçoğlu, 2022: 137-153) bundan bağımsız düşünülemez. Bu sistem ile artık teolojik ereksel ve sınırlı zamanlı bir imparatorluk düzleminden çıkılmış ve çoklu bir yapı arz eden, zamansız bir devletler sistemi öngörülmüştür. Yeni sistemde devlet güçleri sadece asker sayısı veya nüfus sayısı gibi unsurlar ile değil, ekonomik üretim gücü, istihdam oranları, alt yapı/lojistik, teknoloji gibi çok geniş yelpazedeki unsurlar ile birlikte hesaplanır hale gelmiştir. Devlet aklı artık salt kendi içinde polis uygulamaları ile değil profesyonel askerlik ve diplomasi ile kendi güçlerini pekiştirerek bu sistem içindeki varlığını sürdürmek durumundadır (Foucault, 2004: 252-254).

5. FOUCAULT'DA BİOPOLİTİKA VE NÜFUS SORUNSALLAŞTIRMASI

Çalışmanın “2.4. Güvenlik Düzenekleri” başlıklı kısmında biyo-iktidar ile ilgili kısa bir giriş yapılmıştı. Öznenin bireyi aşması ve politik sorunsallaşmanın nüfusa dönmesi ile ekonomi-politik bağlamda nüfusun üretken gücünün artırılması biyo-iktidarın başat amacı haline gelmiştir. Bu noktada temel araçları sunan biyopolitika ile ilgili olarak kavramın Foucault'da üç farklı düzeyde ele aldığı belirtilmektedir (Wallenstein, 2013: 11-12):

- Biyopolitika öncelikle bireysel düzeyde bireyin disiplin araçları (izleme, ıslah, yönlendirme, eğitim vd.) yoluyla bireyselleştirilmesini önceliğine alır. Mikro düzeydeki bu önceleme aynı zamanda biyo-iktidarın bilgi toplama araçlarının da ilk düzeyini temsil eder.
- İkinci düzeyde biyopolitika, istatistik ve normalleştirme araçları ile nüfus ve piyasa gibi makro düzeydeki toplumsal bileşenleri nesne olarak kavrar. Burada da makro düzeyde bir iktidar bilgisi edinilmektedir. Bireysel müdahalelerden ziyade normalinden uzaklaşan makro düzeydeki sapmaların, bağlamında buldukları şartlara müdahale edilerek normalleştirilmeleri sağlanır.
- Bu iki düzeyin arasında bulunan ailenin diğer iki düzey arasında yer aldığı, politik öznenin oluşturulma aşaması ve bireysellik ile kolektivite arasındaki değiş-tokuş alanı olduğu belirtilmektedir.

18. yüzyıl itibarıyla nüfusun artışı, ortalama yaş, doğum ve ölüm oranları, eğitim ve tüm bunları etkileyebilecek koşulların öneminin artması bunlara müdahale ve denetimi gerekli kılmıştır. Gerçekleştirilecek bu denetim ve müdahale ise nüfusun biyopolitikasıdır. İletişim ve enformasyon teknolojilerinin gelişimi, hızlı bir şekilde farklı disiplinlerin oluşması, aynı paralelde ise hızlı nüfus artışı, konut, sağlık, göç gibi farklı politik sorunların ortaya çıkması geniş bir yelpazede farklı biyopolitik kontrol mekanizmalarının ortaya çıkmasını sağlar. Böylelikle biyo-iktidar bireyin itaatini sağlar. Foucault'da biyo-iktidar iki biçimde işlemektedir. Birincisi insan bedeninin emek gücünü yeni üretim süreçleriyle uyumlu şekilde maksimize etmek amacıyla uygulanan disiplin mekanizmalarına işaret eden bedenin “anatomopolitikası”, ikincisi ise bu emek gücünü koruyup çoğaltmayı amaçlayan ve insan nüfusuna uygulanan nüfusun biyopolitikasıdır (Koç, 2018: 205-206).

Foucault 1977-1978 yıllarında College de France derslerinde detaylandırmış olduğu biyopolitika kavramına ilişkin olarak Biyopoltikanın Doğuşu adlı eserinde biyopolitikayı 18. yuzyıldan sonraki dönemde yönetim pratiğini nüfusu oluşturan canlıların sorunlarını akılsallaştırma çabası olduğunu ileri sürerek kavramın ussallığını vurgulanmıştır. Burada dikkati çeken nokta ise liberalizmin bir ideolojiden ziyade bir yönetim sanatı olarak betimlenmesidir. Her ne kadar Foucault liberalizm ve biyopolitika arasındaki ilişkiyi açıkça ortaya koymasada yönetim pratikleri açasından disiplinli dispoitif ('dispoitif' terimi hakkında bkz; Eroğlu, 2016, s. 50; "Foucault'da dispoitif terimi, söylemlerden, kurumlardan, mimari formlardan, düzenleyici kararlardan, yasalardan, idari tedbirlerden, bilimsel ifadelerden, felsefi, ahlaki ve filantropik önermelerden oluşan heterojen bir aygıtta karşılık gelmektedir. Dispoitif kısaca, telaffuz edilenler kadar edilmeyenlerdir.") devlet aklının sonucuyken liberalizmin ise düzenleyici dispoitif olduğuna dikkat çekilmektedir (İzol ve Cingöz, 2022: 1456-1457).

6. 21. YÜZYILDA GÜVENLİK MEKANİZMALARININ DÖNÜŐÜMÜ

Foucault'nun nüfus sorunsallaştırmasında işaret ettiği güvenlik mekanizmalarının izlerinin farklı dönüşümler geçirerek 21. yuzyılda da kendini devam ettirdiği belirtilmektedir. Bu noktada 21. yuzyılda güvenlik mekanizmalarının üç önemli düzeyde iz düşümlerinin olduğu belirtilmektedir. Birincisi günümüzde hala etkisini devam ettiren nüfus sorunsallaştırması ve demografik etkilerine yönelik düzeydir. İkincisi moleküler ve organik düzeydir. Özellikle moleküler tıp alanında kök hücreden başlayarak bulaşıcı hastalıkların yerini alan kronik rahatsızlıklara kadar uzanan geniş bir yelpazeyi betimlemektedir. Üçüncüsü de makinesel, dijital ve sanal dünyaya uzanan düzeydir (Dillion ve Lobo-Guerrero, 2008: 269).

Nüfusu canlı bir organizma olarak ele alan iktidar çözümlemesine yukarıda detaylı olarak yer verildiğinden burada ikinci ve üçüncü düzeyde yer alan analizlere yer verilecektir. Nüfusun üretkenliğinin maksimize edilmesine yönelik biyopolitik güvenlik mekanizmaları arasında 21. yuzyılda moleküler tıp öne çıkmaktadır. Kök hücre ve organ nakilleri nüfus üretkenliğinin geliştirilmesi noktasında öncelenen biyopolitik araçlardandır. Bunun yanında Foucault'da orta çağ boyunca nüfusu etkileyen bulaşıcı hastalıkların kapatma ile önlenmeye çalıştığı ve daha sonra hastaların kapatmadan ziyade tekrar nüfus içine dahil edilerek aşılama yöntemiyle güvenlik mekanizmasının geliştiği ileri sürülmektedir (Gölbaşı, 2015: 329). 21. yuzyılda ise bulaşıcı hastalıklardan daha ziyade kronik hastalıklar nüfusu etkilemeye başlamıştır. Aşılama ve ilaç tedavilerinin yetersiz kaldığı bu yeni dönemde güvenlik mekanizmalarında da dönüőüm yaşanmıştır. Artık güvenlik mekanizmaları çerçevesinde önleyici tıp öne çıkmaktadır. Burada nüfusun yaşam tarzının belirli toplumsal şartlar altında sağlık açasından 'normal' şartlara çekilmesi ve tarama yöntemi ile nüfusun sağlık noktasında sürekli izlenmesi söz konusudur (Dillion ve Lobo-Guerrero, 2008: 285).

Üçüncü düzeyde; devletin kendini gerçekteştirmesi söylemi üzerine inşa edilen devlet aklı ile paralellik arz eden iktidarın toplum karşısında kendini güçlendirmesi ve nüfusun üretim güçlerinin arttırılabilmesi için iktidarın elinde bulundurması gereken topluma ait enformasyon yer almaktadır. 21. yuzyılın en büyük yeniliklerinden biri de hiç kuşkusuz ki kitle iletişim araçlarında yaşanan büyük ilerlemedir. Nüfusun yapı taşı olan her bir bireyin veya herhangi bir politik konuda kamuoyunu temsil eden topluluğu tanımak ve gereken enformasyonun toplanması ve değerlendirilmesi muhakak ki artık bir dizi dijital yöntem ve analizi gerekli kılmaktadır (Çaycı ve Çaycı, 2016: 160). Diğer taraftan algı yönetimi ile iktidar uygulamalarının da yine sanal dünyadan bağımsız düşünölemeyeceği açıktır. Nüfusun yeni toplumsal şartlar içinde yeni 'normallere' çekilebilmesi dijital/sanal yeni güvenlik mekanizmalarını devreye sokmayı kaçınılmaz kılmaktadır.

7. FOUCAULT'YA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLERE KISA BİR BAKIŞ

İlgili literatür gözden geçirildiğinde Foucault'nun iktidar çözümlemelerine yöneltilen eleştirilerin başında onun College de France derslerinde ortaya koyduğu Machievelli'ye dair görüşlerine getirilen eleştiriler yer almaktadır. Foucault'ya göre Machievelli'de yönetimselliğin önemli bir yönü olan ekonomi-politiğe ilişkin bir argüman yoktur. Machievelli'nin Prens adlı eseri prens ile tebaası arasındaki ya da prens ile diğer prensliklerin ilişkileri üzerine prensin iktidarının sürdürülmesine yönelik prene yapılan tavsiyeler niteliğindedir. Ancak Prens kitabında bir prensin koloniler için çok fazla harcama yapmayacağına yönelik yer alan ifadenin ekonomi-politik gösterge olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca Prens kitabının basit bir prens-tebaa ilişkisini ele alan bir eser olamayacağı, kitapta insan doğası, egemenlik, yönetim biçimleri ve devlet gibi konulara değinildiği belirtilmektedir. Foucault, 8 Mart 1978 tarihli dersinde daha önceden Machievelli'de yönetim sanatının bulunmadığı yönündeki ifadelerine açıklık getirmek istemiş ve yönetim sanatının Machievelli'de bulunmamasına rağmen 1580'den 1650-1660'a kadar yönetim sanatına ilişkin tartışmaların merkezinde bulunduğunu belirtmiştir. Bunun sebebinin ise yönetim sanatı araştırmalarının Machievelli üzerinden yapılmasına bağlamıştır (Keskin, 2020: 108, 112).

Poulantzas'ın da Foucault'ya yönelik Marksist pencereden yaptığı eleştirilerine kısaca yer vermek gerekirse bunları dört başlık altında toplamak mümkündür (Subaşı, 2020: 560-561):

- Poulantzas'a göre Foucault'da iktidar devletsizleştirilmiştir. Oysaki iktidar farklı sınıflar ve güç mücadelelerinin devlette cisimleşmiş halidir. İktidar devlette başlayıp devlette nihayetlenmez. Devlette cisimleşen sınıfsal erkler arasındaki mücadele devleti aşarak topluma ve toplumsal düzeyde aygıtlara ulaşır.
- Poulantzas, Foucault'nun Marksizmi iktidarın köklerini çok sınırlı bir alana (belirli bir üretim tarzı ve ekonomik alan) hapsederek iktidarı köksüzleştirdiğini ileri sürer. Poulantzas'a göre Marksizm, iktidarı emeğin ve iş bölümünün içinde kökleşmiş olarak görmektedir.
- Poulantzas'a göre Foucault, iktidarın fiziki yönünün değişerek disiplin mekanizmalarının kullanılmaya başlanması sonucu toplumun iktidarı içselleştirdiği ve hatta bazı noktalarda onu arzuladığını ileri sürer. Bu iktidarın güç kullanma ve hukuk yönlerinin görmezden gelinmesi yani iktidarın zordan arındırılmasıdır.
- Foucault'da direniş imkânsızlaşmıştır. Zira iktidar a priori olarak her yerde ve her an mevcutsa, Foucault'da ileri sürülen iktidarın olduğu her yerde direnişin olacağı görüşü kendi kendini çürütmektedir, çünkü iktidar ilişkisinin kendisi dışında bir temeli yoktur ve iktidar temelsizleştiği için direniş de temelsizleşmiştir.

8. SONUÇ

Foucault'nun güvenlik sorunsallaştırması ekseninde tarihsel bağlamı içinde yaptığı iktidar çözümlemesinde öznenin statik bir yapıda olmadığı, dönüştüğü anlaşılmaktadır. Dönüşen özne ve değişen toplumsal şartlar çerçevesinde iktidar uygulamalarının da pastorel teknikler, disipliner uygulamalar ve nihayet güvenlik düzenekleri doğrultusunda evrildiği görülmektedir. İktidar çözümlemeleri ekseninde salt nüfus ve birey özelinde değil devleti aşkın yönüyle iktidar sorunsallaştırmasının Avrupa ülkeleri arasında uluslararası düzleme yayıldığı vurgulanmaktadır.

İktidarın öznesinde meydana gelen değişim, yani bireyden nüfusa yönelen değişim ile ulus-devlet anlayışının gelişimi arasındaki paralelliğe yine iktidar çözümlemesinde yer verildiğini görüyoruz. Bu yeni dönemde artık devletler teolojik bir son dogması üzerinden Tanrı'nın iktidarını

gerçekleştirmekten ziyade sonsuzluk düzleminde ekonomi-politik gerekçeler ile üretimin maksimize edilmesini hedeflemektedir. Bu noktada iktidar araçlarına baktığımızda ise disiplinler uygulamaları görüyoruz. Öznesi değişen iktidarın araçları da değişmektedir. Bu yeni dönemde dikkat çeken bir diğer unsur ise ulus-devletlerin uluslararası düzlemde gücünün artık sadece asker ve nüfus sayıları gibi geleneksel unsurlardan ibaret olamayacağı, ekonomik üretim gücü başat olmak üzere altyapı, teknoloji, istihdam vb. gibi bir çok farklı unsurun da bu hesaplama dahil edilmesi gerçeğidir. Bunun sonucu olarak ise güvenliğini sağlamak için hiçbir ulus-devletin bu çok yönlü rekabetten geri kalmayarak, Westphalia Sistemi'nin uluslararası düzlemde yaygınlık kazanması gösterilebilir.

Foucault'nun iktidar çözümlemesini yaptığı 1970'lerde henüz etkisini hissettirmemiş olan küreselleşmeyi Foucault'nun iktidar çözümlemesinin yeterince açıklayıp açıklayamayacağı hala soru işaretlerini taşısa da bu yönde girişimlerin olduğunu görmek mümkündür. Dillion ve Guerro'nun çalışmalarında da ortaya konulduğu gibi özellikle tıp alanında ortaya konulan yaklaşımların Foucault'nun iktidar çözümlemesinin iz düşümlerini taşıdığı görülmektedir. Örneğin iktidar öznesi olan nüfusun verimliliğini artırmak noktasında, iktidar yeni tıp teknolojilerini kullanmanın yanında aşılama da kullanmaktadır. Geçmiş dönemlerde bulaşıcı hastalıklara uygulanan kapatma yerine yeni güvenlik mekanizması olarak aşılama kullanılmakta ve rutin taramalar ile nüfus gözlem altında tutulmaktadır. Küreselleşme döneminde öne çıkan bir diğer güvenlik mekanizmasının ise enformasyon alanında ortaya çıktığı belirtilebilir (Dillion ve Lobo-Guerrero, 2008: 285). Özellikle kitle iletişim teknolojilerinde gerçekleşen hızlı gelişim özneyi yani nüfusu tanımak ve kamuoyunu etkilemek için yeni imkanlar ortaya koymaktadır.

Foucault'nun iktidar çözümlemelerine yapılan eleştiriler bu alanda yeni bir literatürün doğmasına sebep olmuş ve iktidar çözümlemelerine yeni ufuklar açmıştır. Marksist pencereden konuya yaklaşan Poulantzas'a göre iktidarın salt ilişkisellik bağlamında ele alınması bu ilişkiselliğin somutlaştığı devleti gözardı etmiştir. Ona göre iktidarı bu haliyle kabul etmek onun iktidarını her an ve her yerde kurmasını sağlar. Böyle bir iktidarın ise toplum tarafından içselleştirildiğinin ön kabulü gerekmektedir. Oysa ki iktidarın cisimleştiği devlette zor kullanma ve hukuk normlarının varlığı her dönem mevcuttu. Yine bu bakış açısına göre iktidara karşı bir direncin toplumda hiç bulunmaması gerekirdi. Kanımızca Poulantzas'ın yaklaşımı toplumsal direncin iktidar çözümlemesinde yeniden ele alınmasını gerektiğine işaret etmektedir (Wallenstein, 2013: 11-12).

Foucault'nun çözümlemesinde iktidarın sabit ve biçimsel bir formdan arındırılarak özne ve ilişkisellik bağlamında yeniden anlaşılmasına, böylelikle her çağda kendini farklı ortaya koyan iktidarı anlaşılabilir kılacak bir model inşa edilmeye çalışıldığını görüyoruz. Ona yöneltilen eleştiriler ise devleti soyut bir varlık haline getirerek iktidarın tahakküm boyutunu gözardı ettiği iddiasına odaklanmaktadır. 1980'lerden sonra etkisini giderek arttıran küreselleşmenin iktidar ve araçları üzerinde etkili olmakla birlikte Foucault'nun iktidar çözümlemesinin 21. yüzyılda iktidarı ne kadar iyi analiz edebileceği ise henüz muammadır. Ancak enformasyon ve tıp alanındaki iktidar araçlarının incelenmesi bize bu alanda ışık tutmaktadır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review: Externally peer reviewed.

Conflict of Interest: The author declared that she has no conflict of interest.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA

- Baştırk, E. (2012). Michel Foucault'da Liberalizm Eleştirisi: İktidar, Yönetimsellik ve Güvenlik. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 65-78.
- Baştırk, E. (2017). Biyopolitika ve Savaşım: Foucault ve Agamben Arasındaki Ayrımın Kavramsal İçeriği. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 5(2), 1-23.
- Çaycı, E. A. ve Çaycı, B. (2016). Dijital İletişim Çağında Teknolojinin Açığa Çıkardıkları: Gözetim ve Mahremiyet. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1(2), 157-169.
- Çelebi, V. (2013). Michel Foucault'da Bilgi, İktidar ve Özne İlişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 512-523.
- Dillion M. ve Lobo-Guerrero L. (2008). Biopolitics Of Security In The 21st Century: An Introduction. *Review of International Studies*, (34), 265-292.
- Eroğlu, H. Ö. (2016). Foucault'nun İktidarlari. *Amme İdaresi Dergisi*, 49(2), 39-54.
- Foucault, M. (2004). *Güvenlik, Toprak ve Nüfus*, College De France Dersleri. 1977-1978, çev. Ferhat Taylan, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gölbası, Ş. (2015). Güvenlik, Toprak, Nüfus. *Mülkiye Dergisi*, 39(2), 327-340.
- İzol, R. ve Cingöz, M. (2022). Foucault ve Agamben Üzerinden Biyopolitikaya Dair Karşılaştırılmalı Bir Analiz. *Tarih Okulu Dergisi*, (57), 1451-1467.
- Keskin, G. A. (2020). Michel Foucault'nun Niccolo Machiavelli Yorumuna Bir Eleştiri. *IKSAD Journal*, 6(22), 106-113.
- Kıllıoğlu, M. E. (2022). Uluslararası Siyasi Sistem ve Türkiye'nin Güvenliği. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 137-153.
- Koç, A. (2018). Michel Foucault'nun "Biyopolitika" Kavramının Teorik Çerçevesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 193-218.
- Özdemir, M. (2021). Foucault Sosyolojisinde İktidarın Serüveni: Pastoral İktidar, Disiplinci İktidar, Biyo-İktidar. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 4(1), 109-133.
- Subaşı, E. (2020). İki İlişkisel İktidar Yaklaşımı: Poulantzas'ın Foucault Eleştirisi. *Mülkiye Dergisi*, 44(3), 543-564.
- Urhan, V. (2007). M. Foucault ve Bilgi/İktidar İlişkisinin Soykütüğü. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (9), 99-118.
- Wallenstein, S. O. (2013). *Introduction: Foucault, Biopolitics, and Governmentality*. Foucault, Biopolitics and Governmentality. Ed. Nilson, J., Wallenstein, S.O., Stockholm: Södertörn Academic Studies, 7-34.
- Yandaş, Ö. Y. (2010). *Michel Foucault'nun Yönetimsellik Serüveni*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.